

Діти мають право голосу в шкільних справах

Учнівське самоврядування в 1-3 класах

ЗМІСТ

Вступ	3
До учнівського самоврядування входять усі учні школи – правова основа дитячого шкільного самоврядування	4
Як залучити дітей до процесу створення положення про УС?	6
Висловлення думок і висновків з усіх шкільних питань, тобто яких?	10
Як організувати процес висловлення думок і формулювання пропозицій учнів 1-3 класів?	12
Як залучити дітей до виборів?	16
Низові ініціативи класного самоврядування у співпраці з батьками	18

Ця публікація адресована опікунам та опікункам учнівського самоврядування 1-3 класів та директорам, яким не байдуже управління школою з урахуванням голосу та думки дітей. Зміст, що міститься в ній, є результатом багаторічного досвіду підтримки учнівського самоврядування команди Фундації Civis Polonus та варшавських вчительок, які брали участь у семінарах з розвитку учнівського самоврядування в молодших класах.

Наш намір полягає в тому, щоб рішуче виступити проти приказки «діти й риби голосу не мають» та надати конкретні ідеї щодо того, як посилити голос дітей у спільному створенні шкіл з дружньою атмосферою.

Ми розглядаємо учнівське самоврядування як один із найважливіших шляхів розвитку соціальних і громадянських компетенцій і бачимо в ньому основу виховання дітей для функціонування в демократичному суспільстві. Ми впевнені, що немає жодних причин зволікати з цим і починати учнівське самоврядування лише з четвертого класу, як це відбувається на практиці багатьох шкіл. Навпаки, ми вважаємо, що момент, коли діти дебютують у ролі учнів та учениць, дізнаються, що таке шкільний заклад, є чудовою можливістю для дітей до того, щоб вони дізналися, що елемент ролі учня (окрім навчання, гри з однолітками) – це саме бути «активним громадянином школи, готовим висловлюватися щодо шкільних питань, голосувати, реалізовувати ініціативи знизу.

Закон про освіту чітко визначає, що учнівське самоврядування формується з усіх учнів школи, без виключення дітей 1-3 класів. Положення Закону щодо положення про УС або основних прав, таких як висловлення думок і подання пропозицій з усіх шкільних питань, також стосуються дітей. Тому завдання вчителів – опікунів УС полягає в тому, щоб зробити так, щоб діти відповідно до своїх можливостей брали участь у діяльності самоврядування.

У публікації ми зосереджуємось на тому, які дії має вжити учнівське самоврядування 1-3 класів для реалізації положень освітнього закону. Ми показуємо, які види діяльності є вирішальними для того, щоб діти справді відчували самоврядування, спільно створюючи шкільні правила, висловлюючись про шкільні справи та реалізуючи ініціативи знизу, щоб урізноманітнити шкільне повсякденне життя.

Бажаємо вам отримати багато задоволення від важливих розмов з дітьми та від супроводу їх у розробці та реалізації заходів, авторами яких є діти. Ми також хочемо, щоб вчителі та вчительки, які розвивають учнівське самоврядування, пам'ятали, що їхнє завдання – виховувати в дітей роль активних громадян демократичної держави. І усім нам це потрібно!

Учнівське самоврядування - це всі учні школи. Правова основа дитячого шкільного самоврядування

Кожен опікун учнівського самоврядування, починаючи свою роботу, повинен ознайомитися з описом учнівського самоврядування, який міститься в Законі про освіту – найважливішому юридичному положенні, що визначає принципи освіти в Польщі. Важливо, щоб у своїй повсякденній роботі опікун діяв відповідно до закону, тобто підтримував діяльність, яка є обов'язковою для учнівського самоврядування у світлі Закону, і щоб діяльність, яка виходить за межі, передбачені Законом, не суперечила йому. Отже, Закон слід розглядати як основну вказівку, що визначає завдання учнівського самоврядування, а отже, і вчителів, директорів та - перш за все - опікуна учнівського самоврядування. Саме дорослі працівники школи відповідають за створення умов для здійснення учнівського самоврядування.

У польському законі про освіту учнівське самоврядування визначається як право кожного учня, незалежно від віку та рівня освіти. Отже немає жодних підстав чи законодавчого обґрунтування для відсторонення учнів 1-3 класів від діяльності у самоврядуванні.

Як видно з наступних положень Закону про освіту, учні молодших класів мають враховуватись у діяльності самоврядування. Найважливіший пункт про самоврядування міститься в Законі про освіту і звучить так:

Ст. 85.

- 1 У школі та навчальному закладі діє учнівське самоврядування, надалі – «самоврядування».
- 2 Самоврядування становлять усі учні школи чи навчального закладу.
- 3 Правила обрання і діяльності органів самоврядування визначаються положенням, прийнятим усіма учнями шляхом рівного, таємного і загального голосування. Органи самоврядування є єдиними представниками всіх учнів.
- 4 Положення про самоврядування не може суперечити статуту школи або навчального закладу.
- 5 Самоврядування може подавати до ради школи чи навчального закладу, педагогічної ради та директора думки та пропозиції стосовно усіх питань діяльності школи чи навчального закладу, зокрема щодо реалізації основних прав учнів, як-от:
  - 1 право ознайомлюватися з навчальною програмою, її змістом, метою та вимогами;
  - 2 право на відкриту та аргументовану оцінку академічного та поведінкового прогресу;
  - 3 право організувати шкільне життя, забезпечуючи дотримання відповідних пропорцій між зусиллями, що спрямовуються на шкільне навчання, та можливістю розвитку й задоволення власних інтересів;
  - 4 право редагувати та видавати шкільну газету;
  - 5 право на організацію культурно-просвітницької, спортивної, видовищної та відпочинкової діяльності відповідно до власних потреб та організаційних можливостей за погодженням з директором;
  - 6 право вибору вчителя, який виступає опікуном самоврядування.

Що це положення означає для нас на практиці для опікунів учнівського самоврядування та дітей 1-3 класів?

За положення про УС необхідно проголосувати загально, тому потрібно знайти адекватні шляхи, щоб діти 1-3 класів свідомо брали участь у створенні правил.

Найголовнішим завданням учнівського самоврядування є висловлення думок і пропозицій з усіх питань діяльності школи! Тому роль опікуна і його завдання полягає в тому, щоб організувати учнівське самоврядування таким чином, щоб забезпечити цю можливість також для дітей!

У подальшій частині публікації ми зосередимося на тому, як опікун/опікунка учнівського самоврядування може на практиці реалізовувати положення Закону.

Як залучити дітей до процесу створення положення про УС?

Положення про учнівське самоврядування є дуже важливим документом, який визначає правила роботи органів УС. Це учні та учнениці мають право уявити практично будь-який спосіб організації свого представництва чи, ширше, спосіб діяльності учнівського самоврядування в їхній школі. Законодавчі положення не містять жодних вказівок щодо того, як має бути організовано та як має діяти учнівське самоврядування. Кожна шкільна спільнота може створити цю організацію відповідно до власної ініціативи, ідей та потреб.

Важливо, що положення мають ухвалюватися всіма учнями шляхом загального голосування – тому чітко зрозуміло, що учні 1-3 класів (в тому числі ті, які ще не вміють читати й писати) мають право спільно вирішувати про форму учнівського самоврядування у своїй школі.

У Законі сказано, що порядок виборів та діяльності органів самоврядування (правління, ради чи інших творчо вигаданих учнями та ученицями) визначають усі учні. Це означає, що процедуру прийняття положення потрібно проводити щороку, тому що щороку змінюється склад учнів (додаються нові класи, старші залишають школу), а значить, змінюється «загал» учнів.

Ці правила приймаються голосуванням, а не будь-якою іншою процедурою! Це голосування також точно описується такими прикметниками, як:

- 01** | рівне (один учень має можливість віддати один голос),
- 02** | таємне - не підняттям рук у класі,
- 03** | загальне - кожен учень має право брати в ньому участь і отримує можливість це зробити. Варто зазначити, що цей пункт стосується всіх рівнів школи та будь-якого віку.

На процес затвердження положення про УС варто дивитися не як на виснажливу формальну процедуру, а навпаки – як на важливий процес, завдяки якому діти почуватимуться співгосподарями школи. Адже згідно з законом авторами положення мають бути діти та молодь, та воно не повинно бути результатом роздумів чи праці дорослих. Адже положення визначає сферу учнівського самоврядування – їх незалежний голос у шкільних справах і це вони самі мають вирішувати, як організувати своє самоврядування. Тому скористаймося законним обов'язком затвердження положення усіма учнями як можливістю залучити дітей 1-3 класів до діяльності задля школи та навчання створювати правила.

Нижче ми описуємо, як залучити учнів 1-3 класів до процесу прийняття положення про учнівське самоврядування. Це положення повинно бути прийняте в кожній школі відповідно до описаних вище вимог. І так, як учні не вчать рахувати самотійно, а саме вчитель організовує ситуації та умови для цього навчання, так і в даному випадку. Це означає, що вчителі та директор повинні створити таку освітню ситуацію, в якій можна буде приймати положення відповідно до закону, тобто з дотриманням вимог законодавства.

Крок 1: Спершу вчителі!

Педагогічний колектив повинен розуміти виховну важливість прийняття положення. Адже це можливість, щоб кожен учень одержав досвід участі в процесі прийняття рішень щодо певної спільноти, тут - спільноти учнів. Тож це одна з небагатьох можливостей, які ми маємо в школі, де кожен учень практикує самоврядування. Зауважимо, що участь у прийнятті положення безпосередньо сприяє розвитку однієї з ключових громадянських компетенцій, зазначених у рекомендації Європарламенту, якою є «участь у процесах прийняття рішень на всіх рівнях,

від місцевого до національного, європейського, особливо шляхом голосування». Важко уявити багато інших навчальних ситуацій, у яких саме цей навик вдосконалюється.

Для забезпечення виховної цінності процесу прийняття положення необхідно забезпечити можливість участі кожного учня в осмисленні пунктів, які будуть включені до положення. Це тим більше важливо, що йдеться про положення про органи самоврядування, які утворюються всіма учнями, тому кожен учень повинен мати можливість брати участь у його формуванні. Немає сенсу нав'язувати це дітям, тому що така дія вчить не самоврядності, а покірності та бездумному голосуванню. Адже учнівське самоврядування в школі має вчити самоврядуванню.

Крок 2: Роздуми в усіх класах, включно з 1-3.

Пропонуємо кожному класу на початку навчального року поміркувати про те, як мають діяти органи учнівського самоврядування в школі.

Для цього на уроці учні повинні зрозуміти, що таке це самоврядування (визначення терміну) та які повноваження воно має (надані законом).

Ви можете поставити питання:

? | Як ви хочете висловити свою думку про те, як працює школа?

? | Як би ви хотіли подати свої ідеї щодо того, що відбувається в школі?

? | Чи будуть вам потрібні представники, посередники?

Сценарій такого виховного заняття варто підготувати в колективі педагогів молодших класів, щоб усі учні мали однакову якість і рівень обговорення змісту положення. Якщо всі обговорюють положення про УС, учні також отримують чіткий сигнал від школи: учнівське самоврядування – це важливо.

Крок 3: Робота робочої групи з розробки проекту положення

Пропонуємо запропонувати дітям подальшу роботу над окремими пунктами положення. Запрошення бажаючих забезпечує відкритість цього процесу, що є важливим просвітницьким меседжем – право в демократичній державі створюється на основі прозорих процедур, у яких можуть брати участь громадяни. Під час кількох годинних семінарів, які проводять один або два викладачі, може бути

розроблений проєкт положення. На цьому етапі може виникнути проблема з охопленням учнів 1-3 класів, за укладання положення відповідатимуть старші учні. Проте варто запросити представників 1-3 класів на засідання робочої групи та вислухати їхні потреби.

Крок 4: Презентація проєктів положення

Перед тим, як учні проголосують за положення, вони повинні мати можливість ознайомитися з ним. Знову ж таки тему положення можна зробити темою виховної години. Це варто робити, адже завдяки цьому діти вчать свідомо приймати важливі рішення. Перш ніж віддати свій голос у загальному голосуванні, вони знатимуть, про що вирішують. Це надзвичайно важливий урок для майбутніх громадян! Якщо ми відмовимося від цього і діти голосуватимуть автоматично, не знаючи змісту положення, ми також вчимо їх чогось: бути несвідомими громадянами.

Варто підготувати графічну версію проєкту положення для 1-3 класів і обговорити цю схему, пояснити учням, як може діяти їхнє самоврядування (див. інспірацію, тобто графічну версію положення про УС).

Крок 5: Голосування за написаний проєкт

Учні голосують «за» або «проти» проєктів положення у рівному, таємному і загальному голосуванні. Лише після прийняття цього положення організовуються вибори до органів самоврядування.

Діти 1-3 класів, ознайомившись із графічною версією положення, розуміють, що буде предметом голосування. Їх участь у голосуванні може відбуватися за звичайними бюлетенями. Можна повідомити учням, що рішенням за прийняття положення є постановка хрестика в зеленому полі і проти в червоному. Тоді не вміючи читати та писати учні братимуть участь у важливому демократичному процесі всередині школи.

Завдяки сумлінно та захоплююче прийнятому положенню діти:

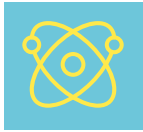
одержують досвід суб'єктивного ставлення, завдяки включенню всіх учнів у процес рефлексії над положенням;

набувають здатності брати участь у процесі прийняття рішень;

вчатьса голосувати;
практикують прийняття свідомих рішень про те, як голосувати;

дізнаються, як створюються закони та правила;

отримують віру в те, що самоврядування в їхній школі насправді базується на правилах, створених учнями, що формує авторитет цього закладу.

Висловлення думок і висновків з усіх шкільних питань, тобто яких?

Закон про освіту наголошує, що «самоврядування може подавати до ради школи або установи, педагогічної ради та дирекції думки та пропозиції з усіх питань школи або навчального закладу (...)». А оскільки самоврядування – це всі учні школи, діти 1-3 класів теж мають можливість висловити свої думки та пропозиції. Нижче ми розглянемо, з яких питань варто запропонувати дітям висловити свою думку та як організувати цей процес.

У яких шкільних питаннях варто прислухатися до думки дітей?

Суть положень освітнього закону полягає в тому, щоб діти могли висловлювати свою думку щодо функціонування школи та вносити пропозиції щодо внесення певних змін у її функціонування. Можна здогадатися, що за цим стоїть віра в те, що школи працюватимуть краще, якщо діти висловлять свої потреби та до них прислухаються люди, які керують школою.

Під час семінару-практикуму, організованого в рамках проекту «Учнівське самоврядування – це всі учні», разом із вчителями – опікунами «малих» учнівських самоврядувань ми створили перелік питань, на які діти мають впливати в школі.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ШКОЛИ, тобто голос дітей щодо організації повсякденних шкільних справ.

Варто розпитувати дітей про різні практичні, організаційні питання, пов'язані з функціонуванням школи, щоб виховати в них відповідальність за функціонування закладу.

- форма та художній репертуар заходу з нагоди початку навчального року;
- допомога в організації свята прийняття до школи та схожих церемоній;
- оформлення коридору тощо;
- ідеї організації різних шкільних свят (наприклад, День бабусі, День захисту дітей, перший день весни);
- харчування в їдальні;
- асортимент шкільного магазину;
- проведення перерв;
- проведення перерв на свіжому повітрі;
- обладнання та придбання нових іграшок для приміщення для групи подовженого дня;
- ігри в приміщенні для групи подовженого дня;
- вибір соціальних та благодійних акцій, до яких долучаться 1-3 класи;
- вибір місця для шкільної екскурсії;
- вибір зеленої шкільної ділянки;
- правила роботи гардеробу;
- правила користування спортивним майданчиком/залом;
- фестивалі, шкільні заходи;
- вироби опікуна УС.

ДИДАКТИКА, тобто діти висловлюють свої думки щодо методів і змісту навчання

У 1-3 класах основний навчальний план здебільшого спрямований на набуття навичок письма та читання та основних математичних операцій. Водночас він менш конкретний, коли йдеться про теми, які обговорюються на уроках. Отже, ви можете уявити, що вчитель запитує дітей, на які теми вони хочуть написати або про які теми вони хочуть прочитати. У такому випадку такі запитання про думку учнів часто використовуються під час проведення уроків.

Інші приклади питань, на які можуть мати вплив діти:

- тематичні дні;
- проведення уроків учнями;
- вибір теми уроку;
- форма домашнього завдання;

- тематика домашнього завдання;
- тематика книг для читання;
- вибір місця навчання поза школою (парк, кінотеатр тощо);
- запрошення на уроки батьків як експертів;
- організація позакласних освітніх проєктів;
- візити на роботу до батьків.

ПРОСТІР ШКОЛИ ТА НАВКОЛО ШКОЛИ, тобто учні та учениці висловлюють свою думку щодо облаштування спільного простору.

Дуже важливо, щоб діти мали вплив на те, як виглядає їхня школа. Якщо зовнішній вигляд школи та території навколо неї відповідає інтересам, естетиці та потребам дітей, у них з'явиться відчуття, що школа – це й їхнє місце, а не лише простір дорослих, у якому вони мають опинитися. Діти можуть висловлювати свої думки у таких питаннях як:

- загальний простір для відпочинку;
- інформаційна зона (наприклад: дошка оголошень);
- вуличне обладнання (наприклад, гойдалки);
- клімат шкільної території (індіанське село, зелена країна);
- тематичні куточки, організовані у класах (ігор, читання);
- зовнішній вигляд їдальні;
- зелені насадження, які висаджені навколо школи.

Це, звичайно, відкритий список, оскільки законодавець чітко визначає, що думки та пропозиції можуть бути подані з УСІХ шкільних питань. Висловлення думок і подання пропозицій в принципі не означає передачу влади дітям. Це скоріше ситуація, схожа на процеси консультацій. Тобто керівництво школи або вчитель збирає думки/консультується з учнями, як вирішувати важливі шкільні справи.

Як організувати процес висловлення думок і формулювання пропозицій учнями 1-3 класів?

Відповідно до закону органи самоврядування можуть висловлювати думки та вносити пропозиції, а це означає, що, особливо щодо дітей 1-3 класів, саме ми, дорослі, несемо відповідальність за створення можливості для залучення до цього учнів та учениць. Особливо діти, які починають свій шкільний шлях і тільки знайомляться зі шкільним закладом, потребують підтримки у висловленні думок і формулю-

ванні пропозицій. Тому для дотримання пунктів закону важливо, щоб вчителі, дирекція та опікуни учнівського самоврядування навмисно включали в програму діяльності УС методи роботи, які передбачають висловлення дітьми думок щодо шкільних питань. Нижче наведено кілька простих порад, які успішно впроваджуються в багатьох школах.

Збір думок та пропозицій в кожному класі

Учнівське самоврядування – це всі учні школи, але дуже часто на практиці це коло найбільш зацікавлених/обраних представників, які називаються як УС. Для кожної дитини важливо відчувати себе частиною учнівського самоврядування та переконатися, що її голос важливий і почутий.

У кожному класі класний керівник або представники учнівського самоврядування проводять урок, метою якого є виокремлення думок та формування пропозицій учнів щодо функціонування школи (тобто учні користуються основними правами учнівського самоврядування, передбаченими законом про освіту).

Ось простий спосіб:

Розділіть учнів на групи по 4 особи (ви можете об'єднати учнів, порухавши, наприклад, до 5, якщо їх близько 20 осіб). Запропонуйте учням зручно сісти в цих новостворених групах за обраними партами.

Запропонуйте учням поговорити та пошукати відповідь на запитання «Що вам подобається в нашій школі?». Дайте дітям 10 хвилин на розмову та попросіть їх запам'ятати (написати, якщо вони вміють писати, або намалювати) якомога більше з названого. Потім попросіть представників групи розповісти, що їм подобається в школі!

Дайте кожній групі ще один аркуш формату А5 і попросіть учнів перелічити та записати свої відповіді на запитання «Що б ви хотіли покращити в нашій школі?» (варто записати запитання на дошці). Дайте учням 10 хвилин і попросіть їх запам'ятати (написати, якщо вони вміють писати, або намалювати) якомога більше з названого. Потім попросіть представників груп розповісти, що б вони хотіли покращити в школі!

Висновки, зроблені чи записані учнями чи вчителями, слід передати представництву учнівського самоврядування або обговорити на зустрічі з дирекцією. Це спосіб створити список справ важливих для вирішення для дітей.

Наведена вище ідея простої діагностики в класі є спробою вирішити поширену проблему, а саме те, що діяльність органів учнівського самоврядування не узгоджується з учнями та не відповідає потребам учнів. У результаті ми маємо справу з «відчуженням» представництва УС від решти учнів. Це викликає у більшості учнів неприємне відчуття, що представництво УС діє не від їхнього імені. І ця проста ідея залучає КОЖНОГО до роздумів і заохочує висловити свою думку з усіх питань школи.

Регулярні зустрічі з дирекцією

Проведення систематичного діалогу дирекції з представництвом учнівського самоврядування спрямоване на порозуміння та побудову платформи для співпраці та обміну думками

Рекомендуємо вести діалог між керівництвом школи та учнями у формі регулярних зустрічей представництва УС з шкільною владою, в тому числі «малим самоврядуванням». Важливо, щоб ці зустрічі були систематичними, бажано раз на місяць. Регулярність таких зустрічей формує в учнів переконання, що директор серйозно ставиться до учнівського самоврядування в школі, а до думки дітей про школу прислухаються та її враховують.

Варто також оцінити практичний вимір цих зустрічей. Завдяки їм і учні, і дирекція мають простір для спокійної розмови, обміну думками та ідеями щодо розвитку школи, але вони також можуть бути можливістю вирішити виникаючі проблеми.

Про що особливо варто пам'ятати, щоб зустрічі були плідними і для дирекції, і для дітей?

Обидві сторони готуються до розмови – варто, щоб директор заздалегідь знав, які проблеми можуть винести діти. Дітям важливо організувати коротку підготовчу зустріч, на якій вони складуть список справ для обговорення (написаних чи намальованих) і поділяться, хто про що буде говорити.

Директор спокійно вислуховує висловлювання дітей, заглиблюється, ставить запитання, а потім повертається до порушених питань, викладаючи свою точку зору.

Якщо необхідно вирішити будь-які питання чи проблеми, сторони спільно погоджують подальші дії.

Після визначення конкретних планів та цілей, їх записують на папері, а висновки оприлюднюються на дошці оголошень УС, як у письмовій формі, так і у вигляді малюнків.

Шкільні збори

Так звана лінійка є звичайною частиною повсякденного життя більшості шкіл. Пропонуємо таку форму зборів усієї громади 1-3 класів використовувати також для зміцнення дитячого самоврядування. Варто, щоб лінійки були можливістю для дирекції та вчителів представити різні загальношкільні проблеми, плани, інформацію про функціонування школи та спонукати учнів та учениць ставити запитання, коментувати та подавати свої постулати.

Консультаційна/дослідницька прогулянка

Цей метод особливо корисний для збору думок і пропозицій дітей про шкільний простір і територію навколо будівлі. Його варто використовувати, якщо ви хочете зрозуміти, як учні та учениці сприймають ту чи іншу сферу. Прогулянки також є чудовим способом пробудити уяву щодо можливих змін на певній території, щоб зібрати ідеї для нових рішень (наприклад, нове розташування парт, естетичність коридорів і класів, нові насадження в шкільному саду). Дослідницька прогулянка – це техніка, яка дозволяє досить легко залучити учасників і дозволяє спілкуватися з ними в дружній атмосфері.

Референдум

Ми рекомендуємо цей метод для збору думок учнів та учениць щодо певних рішень. Ми особливо заохочуємо вас навмисно знаходити теми та рішення, які діти можуть прийняти на референдумі, щоб зміцнити їхнє відчуття того, що їхній голос має значення та впливає на те, як працює школа. У 1-3 класах референдум може стосуватися, наприклад, теми святкового заходу. Можна запропонувати три теми, і діти обведуть в бюлетені зображення, що відповідає обраній ними темі.

Як залучити дітей до виборів?

Якщо школа організує загальношкільні вибори до представництва учнівського самоврядування (правління, президент, рада тощо), варто також подбати про участь дітей 1-3 класів.

Можна уявити, що представництво самоврядування має «дві палати» – 1-3 класи та 4-8 класи. У цьому випадку діти обирають своїх представників шляхом голосування або обирають представників класів, які складають дитячу «палату».

Також можна вирішити, що в 1-3 класах ми не організуємо окремого представництва, але надаємо дітям право обирати своїх представників серед учнів 4-8 класів. Таким чином, діти отримують лише право голосу. Потім старші учні намагаються отримати голоси дітей, які згодом, після виборів, планують зустрічі з учнями та ученицями 1-3 класів, під час яких збирають важливі дитячі справи, якими повинно зайнятися представництво. Це, безумовно, більш просте рішення, яке не виключає дітей з виборів представників і водночас є підготовкою, знайомить їх із виборчими процедурами та роллю громадянина чи громадянки, що має право голосу. Перед тим як діти візьмуть участь у виборах, варто допомогти їм зрозуміти, що означає бути хорошим кандидатом чи депутатом. Завдяки цьому вони будуть формуватися як свідомі виборці.

Класні години на тему: що означає бути хорошим представником?

Мета: визначити характеристики та навички особи, яка діє від імені дітей в УС.

Допоміжні засоби: великі аркуші сірого паперу, кольорові олівці, фломастери.

Розділіть дітей на команди по 2-3 особи. Їхнє завдання – намалювати силует «кандидата» в натуральну величину (намалювавши силует колеги або його тінь) і описати або намалювати ілюстрації важливих, на їхню думку, рис.

Попросіть дітей продиктувати свої пропозиції (риси) і запишіть їх на великому аркуші паперу, створивши «громадянський» словник. У розмові допоможуть додаткові запитання, наприклад:

вам буде цікаво, про що ваш кандидат буде говорити на зустрічах УС? Які навички допоможуть йому донести до вас тему зустрічі?

чи хотіли б ви, щоб він представив вашу позицію з певного питання? Що він повинен уміти і знати, щоб зробити це добре?

чим може займатися ваш кандидат?

що особливого у вашому кандидаті?

Це дуже важливий підготовчий етап. Він дозволить сформулювати уявлення дітей, упорядкувати знання про завдання та роль «самоврядовця», реалізувати очікування, пов'язати очікування дітей із можливостями діяльності у самоврядуванні.

Дебати кандидатів

Дебати кандидатів у представництво УС є дуже поширеним елементом організації кампанії. У контексті залучення дітей до учнівського самоврядування варто також організувати спеціальний диспут для 1-3 класів. Він має бути коротким, кандидати мають представитися, повідомити про свої плани та мотивацію, а також призначити час на запитання та на те, щоб діти могли внести свої пропозиції. Такий захід може тривати одну навчальну годину. Його найважливіша мета – забезпечити дітям відчуття, що вони є частиною шкільної спільноти та що їхній голос має значення.

Голосування

Участь у голосуванні учнів 1-3 класів передбачає адаптацію бюлетенів для ще нечитаючих дітей, наприклад, створення карток із фотографіями кандидатів. Діти познайомилися з ними під час дебатів, впізнають обличчя. Як і дорослі виборці, вони ставитимуть хрестик у квадратику біля фотографії обраного кандидата. Завдяки цьому ми з раннього віку знайомимо дітей із процедурою виборів.

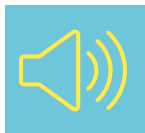
Після виборів

Варто організувати лінійку чи збори в кожному класі, під час яких обрані представники покажуть дітям і розкажуть, як і де вони перебуватимуть та як з ними можна зв'язатися. Також важливо, щоб представники чітко заохочували дітей до цього контакту!

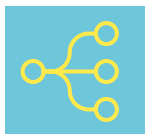
Низові ініціативи класного самоврядування у співпраці з батьками

Звикання до того, що діти мають право голосу в шкільних справах, активність учнів знизу вітається, а самоврядування є важливим елементом функціонування та культури школи, має стосуватися не лише дітей, які поступають в школу, а й їхніх батьків. Тим більше, що багато з них можуть не мати досвіду особистої діяльності в учнівському самоврядуванні.

Тому варто:

говорити про діяльність самоврядування на зборах, про які ми згадували вище, щоб сформувані у батьків переконання, що в школі розвиваються також соціальні та громадянські компетенції і що вони важливі;

залучати батьків до спільної діяльності з дітьми на благо школи.

Тут особливо рекомендуємо створити календар подій самоврядування. Перед кожним з 1-3 класів варто поставити завдання реалізувати будь-яку ініціативу знизу на користь шкільної громади.

Варто запросити батьків і дітей на спільну зустріч, під час якої буде обрана ідея такої акції. Потім можна розділити завдання та виконати їх. Важливо, що справа не в тому, щоб ці заходи були видовищними, дорогими, трудомісткими. Навпаки – це може бути невеликий захід, наприклад, перегляд фільму після уроків, зустріч з цікавою людиною, частування тощо. Варто також пам'ятати, що часто батьківська рада у масштабі школи має в розпорядженні єдині «вільні» кошти, які можуть підтримати діяльність дітей.

У контексті дитячого самоврядування важливо, щоб ідея виходила від них і щоб діти дійсно були залучені до її реалізації. Підтримка батьків тут буде корисною з організаційних міркувань, але вони також зможуть відчути себе частиною шкільної спільноти.

Уявімо, що кожен клас організовує один захід, за який відповідає класний керівник. Завдяки такому підходу, коли кожен клас робить свій внесок у те, щоб спільне перебування в школі було привабливішим, створюється цікавий календар, за який не відповідає один головний опікун учнівського самоврядування, а завдання, пов'язані з активізацією спільноти належать лише групі шкільних активістів або певній формі представництва.

Про проєкт:

З 2006 року Фундація Civis Polonus підтримує учнівське самоврядування у формі організації заходів, які забезпечують учням реальний вплив на шкільні справи: вони здійснюють ініціативи знизу, беруть участь у процесі прийняття рішень, діагностують проблеми та сприяють їх вирішенню.

Наші дії задля УС:

- навчання вчителів: ми підготували більше 800 вчителів з усієї Польщі;
- підтримка учнівського самоврядування в школах. Наша підтримка включає 3 елементи: семінари на тему самоврядування, реалізація внутрішньошкільних проєктів та конкурсів добрих практик;
- сценарії уроків і навчальних проєктів, що містять методичку розвитку самостійності та відповідальності учнів;
- посібники для опікунів;
- школа співпраці: поширення нашого досвіду. Фундація Civis Polonus взяла участь у загальнонаціональному проєкті Міністерства національної освіти «Школа співпраці. Учні та батьки як соціальний капітал сучасної школи». Проєкт реалізовано у партнерстві з Фундацією розвитку місцевої демократії. Навчання та семінари, що стосувалися УС, розроблені Civis Polonus, охопили понад 1500 шкіл і дитячих садків по всій Польщі. Фундація є автором посібника про учнівське самоврядування, доступного на сайті www.szkolawspolpracy.pl.

Матеріали та публікації про учнівське самоврядування доступні на нашому сайті:

www.civispolonus.org.pl

www.mlodziobywatele.pl

Електронне видання
**«Діти мають право голосу в шкільних справах.
Учнівське самоврядування в I-III класах»**
доступне на умовах ліцензії Creative Commons
«Attribution – Non-Commercial 4.0 International» (CC BY-NC 4.0),
що означає, що ви можете використовувати її на умовах ліцензії,
доступної за адресою <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl>.
Усі права зберігаються за Фондом Civis Polonus.

Публікація була створена в рамках проекту
«Учнівське самоврядування – це всі учні»,
що співфінансувався виконкомом міста Варшава,
та перекладена в рамках проекту
«Розвиваємо коаліцію задля учнівського самоврядування в Україні»,
який реалізує фундація Civis Polonus
за кошти Польсько-американського фонду свободи.

Дозволяється вільне використання контенту –
за умови збереження цієї інформації, включаючи інформацію
про використану ліцензію, правовласників та проект
«Розвиваємо коаліцію задля учнівського самоврядування в Україні».
Зміст ліцензії доступний за адресою
<https://creativecommons.org/licenses/bync/4.0/deed.pl>.

Проект **«Розвиваємо коаліцію задля учнівського самоврядування в Україні»**
співфінансує Фонд «Освіта для демократії»
в рамках програми RITA – Зміни в регіоні,
що фінансується Польсько-американським фондом свободи.

Region in Transition

Projekt współfinansuje m.st. Warszawa

